

SOCIOLOGIJA

CILJ

Cilj ovog predmeta je upoznavanje učenika sa društvenim procesima, pojavama, i odnosima, zakonitostima njihovog razvitka, ali i međusobnog odnosa i zavisnosti, kao i konteksta društva kao totaliteta.

Razvijanje kod učenika povijesno-kritičkog mišljenja, ali i mogućnosti za pravilnu identifikaciju i racionalizaciju aktualnih socijalnih fenomena.

Podsticanje elokventnih, misaonih, eruditivnih i kritičko-analitičkih sposobnosti učenika.

Vrednovanje, uvažavanje i njegovanje individualnosti i tolerantnosti kod učenika, ali i vještine komuniciranja kroz kulturu govorenja i slušanja.

Razumijevanje uzročno-posljedičnih veza u društvenim odnosima, pragmatičan odnos prema okruženju, formiranje pogleda na svijet, koji preferira trajne i univerzalne vrijednosti.

Tematski ciljevi:

I-Upoznati učenike sa predmetom **Sociologije**, historijsko- teorijskim pretpostavkama nastanka i razvitka, sa nagovještajem teorijskih perspektiva, uz elaboraciju savremenih škola i pravaca.

II-Upoznati učenike sa metodama istraživanja, uz fokusiranje na instrumentima istraživačkih metoda i osposobljavanje učenika da praktično primjene naučeno.

III-Da učenici pojmovno i teorijski ovladaju znanjima o društvenoj strukturi i pokretljivosti, da spoznaju klasnu strukturu, kao i globalne društvene grupe, uz preferiranje etničke tolerancije.

IV-Upoznati učenike sa oblicima društvene svijesti (duhovna nadgradnja), njihove uloge i značaja za pojedine segmente društva i njegove cjeline.

V-Upoznati učenike sa ekonomskim institucijama društva u tranziciji., sa posebnim osvrtom na pojave u našem ekonomskom sistemu.

VI-Naučiti učenike osnovama političkog sistema, organizaciji državne vlasti, političke partije, B i H (Dejtonski sporazum), civilnog društva. Osposobiti učenike da prepoznaju, razumiju i da djeluju kao politička bića.

VII-Upoznati učenike sa porodicom kao mikro društvenom grupom i osnovnom ćelijom društva. Fokusrati se na široku lepezu osobnosti savremene porodice.

VIII-Upoznati učenike sa društvenim grupama, formalnim organizacijama, socijalnim Interakcijama i društvenim sukobima.

IX-Osposobiti učenike da na radikalno drugačijoj osnovi pristupaju problemima ekologije pa i socijalne ekologije kao njenog segmenta. Formirati kod učenika svijest o značaju ekologije za čovjekov opstanak. Osposobiti učenike da izrađuju ekološke projekte, te da ih implementiraju.

X-Upoznati učenike sa devijantnostima u društvu, sa posebnim osvrtom na prisutne devijantnosti u našem društvu i našem okruženju. Formirati kod učenika kritički odnosi pripremiti ih na pozitivan angažman.

XI-Upoznati učenike sa promjenama društva kao totaliteta, ali i pojedinih pojava, procesa i odnosa. Istaći značaj pokretljivosti u društvu te naznačiti razvojne perspektive.

III RAZRED

2 časa sedmično-70 godišnje

1. Postanak i razvoj sociologije kao posebne nauke

- Definicija predmeta sociologije
- Odnos prirodnih i društvenih pojava, prirodnih i društvenih nauka
- Razvoj posebnih sociologija
- Mikrosociologija i makrosociologija
- Istorijski razvoj opšte teorije o društvu
- Antička, srednjovjekovna i novovjekovna teorija o društvu
- Osnivači sociologije i njihove teorijske postavke o društvu (Kont, Spenser, Dirkem, Veber)
- Škole u sociologiji i njihovi pravci (naturalističke, psihologističke i sociologističke)
- Savremene teorijske perspektive (funkcionalizam, teorija sukoba, interakcionizam)
- Poređenje teorijskih perspektiva u sociologiji
- Osnovni pojmovi sociologije
- Pojam ljudskog društva i njegov postanak
- Vrste društvenih pojava i njihova podjela na društvene tvorevine i društvene procese.

2. Metode instrumenti sociološkog istraživanja

- Osnovne metode
- Naučno posmatranje
- Eksperiment, sociometrija

- Logičke metode
- Osnovni instrumenti istraživačkih metoda (test, intervju, anketa upitnik, statistika).

3. Struktura i organizacija društva

- Pojam društvene strukture
- Elementi društvene strukture
- Društveno raslojavanje
- Naselja- projekcija društva u prostoru
- Društvene ustanove i organizacije-temelji društvenog poretka
- Društvena pokretljivost: promjene unutar strukture
- Klasna struktura društva (kaste, staleži, klase)
- Narod nacija-etnički odnosi i tolerancija.

4. Diferencirani oblici društvene svijesti

- Moral i pravo
- Umjetnost i filozofija
- Nauka i ideologija
- Jedinstvo i mnogostrukost kulture
- Kultura i društvo, značajne komponente kulture
- Sociološko određenje religije
- Religijska raznolikost
- Društvene funkcije religije
- Religija i društvene promjene.

5. Ekonomske institucije društva u tranziciji

- Rad, podjela rada i vlasništvo
- Društvene i psihičke posljedice podjele rada
- Dva dominantna društvena sistema XX vijeka
- Izvori društvenih promjena
- Moć i sukob u industriji (sindikati, štrajkovi, sindikalna demokratija).

6. Političke institucije

- Pojam politike, moći i vlasti
- Tipovi političkih poredaka
- Država organizacija vlasti
- BIH (Dejtonski sporazum)
- Modeli moći
- Političke stranke
- Civilno društvo

7. Porodica, brak, srodstvo

- Šta je porodica
- Teorijske koncepcije o porodici

- Tipovi porodice u BIH
- Razvoj modernih porodica
- Incest, egzogamija, endogamija
- Savremena porodica: promjene i problemi.

8. Socijalizacija

- Socijalna interakcija
- Društvene grupe (primarne i sekundarne, referentne, terapijske)
- Formalne organizacije
- Društveni sukobi (Tipovi sukoba).

9. Socijalna ekologija

- Problem prostora selo-grad
- Tipovi naselja
- Demografske promjene
- Ekološke promjene
- Urbanizacija.

10. Devijantnosti i društvo

- Teorija devijantnosti
- Kolektivna ponašanja
- Teorija etiketiranja
- Društvo bez zločina
- Sociopatološke pojave u društvu (korupcija, kriminal, prostitucija, narkomanija).

11. Promjene i razvoj društva

- Promjene su stalne, a razvoj i napredak nisu
- Društvena pokretljivost
- Društveni razvoj: pojam, činioci i pokazatelji
- Razvojne perspektive savremenih društava.

IZBORNA NASTAVA ZA III RAZRED

3 časa sedmično - 105 časova godišnje

I Postanak i razvoj sociologije kao posebne nauke

9 časova

Pojam definicija i predmet sociologije.
Filozofski korijeni
Šta je sociologija
Praktičan rad (prepoznavanje sociologije kao nauke)
Predmet sociologije
Sociološki pravci i njeni predstavnici
Praktičan rad - Prepoznavanje sociologije u odnosu na druge nauke
Emile Durkheim, Saint Simon. Auguste Comte
Max Weber, Karl Marks

II Historijski razvoj teorija o društvu

10 časova

Antička, kršćanska i islamska misao.
Platon-Država Aristotel-politika
Ibn Haldun, Hasan Kafija Prušćak
Novovjekovna misao o društvu
Praktičan rad u okviru poglavlja II
Praktičan rad u okviru poglavlja II
Rad na tekstu "Politika" Aristotel
Rad na tekstu " Država " Platon
Rad na tekstu Hasan kafija Prušćak
"Temelji mudrosti o uređenju svijeta"

III Istraživanje društvenih pojava

9 časova

Metode i tehnike istraživanja u sociologiji
Historijska metoda
Komparativna ili usporedna metoda.
Dijalektička metoda
Naučna metoda.
Praktičan rad u okviru poglavlja III
Tehnike istraživanja – posmatranje.
Anketa, intervju, upitnik.
Eksperiment, analiza sadržaja.

IV Društvo

9 časova

Opći pristup društvu
Nastanak društva
Društvene pojave
Društveni procesi
Društveni odnosi
Praktičan rad u okviru poglavlja IV
Klasna struktura društva
Kaste, staleži, klase
Narod, nacija etnički odnosi i tolerancija

V Diferencirani oblici društvene svijesti.

9 časova

Moral i pravo
Umjetnost i filozofija
Nauka i ideologija
Praktičan rad u okviru poglavlja V
Religija sociološko određenje
Osnovni elementi društvenosti religije
Tipovi i funkcije religije
Proces sekularizacije
Praktičan rad u okviru poglavlja V

VI Kultura i civilizacija.

2 časa

Opća svojstva kulture i civilizacije
Multikultura i BiH kulturni kod

VII Ekonomske institucije. Društva u tranziciji

7 časova

- Rad podjela rada i vlasništvo
- Istorijske promjene i razvoj društva
- Dva dominantna društvena sistema xx vijeka
- U kom pravcu idu promjene ,nosioci društvenih promjena
Praktičan rad u okviru poglavlja VII
Moć i sukob u industriji(sindikati, štrajkovi, sindikalna demokracija)
Praktičan rad u okviru poglavlja VII

VIII Političke institucije

9 časova

Politika, moć i vlast
Tipovi i oblici vlasti
Država organizacija vlasti.
Praktičan rad u okviru poglavlja VIII
Uslovi nastanka, značaj i funkcije političkih stranaka
Interesne grupe i udruženja
Izbori i izborni sistem
Praktičan rad izbori - U okviru poglavlja VIII
Praktičan rad izbori - U okviru poglavlja VIII

IX Porodica i obitelj

9 časova

Opći pogled na prirodu i funkcije porodice
Teorijske koncepcije o porodici
Tipovi porodice
Tipovi porodice u Bosni i Hercegovini
Praktičan rad u okviru poglavlja IX
Žena porodica i društvo
Kriza bračnih veza i pravo na rastavu braka
Savremena obitelj budućnosti
Praktičan rad u okviru poglavlja IX

X Socijalizacija

9 časova

Socijalizacija i interakcija.
Komunikacijska i informatička revolucija
Praktičan rad u okviru poglavlja X
Društveni sukobi
Tipovi sukoba
Rat kao najteži oblik društvenog sukoba
Praktičan rad u okviru poglavlja X
Industrijski sukobi
Pojam obrazovanja. društveni položaj i budućnost obrazovanja

XI Socijalna ekologija

8 časova

Problem prostora selo-grad
Razvoj i tipovi naselja
Plansko-urbani i ekološki problemi stanovanja
Selo-mjesto čovjekovog prebivališta
Grad i njegove perspektive
Praktičan rad u okviru poglavlja XI
Čovjek i prostor –posljedice industrijalizacije
Praktičan rad u okviru poglavlja XI

XII Devijantnost i društvo

9 časova

Teorija devijantnosti
Fiziološko-psihološka teorija
Teorija etiketiranja
Kolektivna ponašanja
(pojam i objašnjenja)
Društvo bez zločina
Praktičan rad u okviru poglavlja XII
Borba protiv kriminala
Pojam korupcije
Praktičan rad u okviru poglavlja XII

XIII Promjene i razvoj društva

9 časova

Klasične i savremene teorije o razvoju društva
Post industrijsko društvo
Postsocijalističko društvo
Kuda nas vodi tranzicija
Ka integraciji društva – Evropska unija
Praktičan rad u okviru poglavlja XIII
Novo demokratsko društvo cilj promjena
Praktičan rad u okviru poglavlja XIII
Praktičan rad u okviru poglavlja XIII

IZBORNA NASTAVA ZA IV RAZRED

3 časa sedmično- 105 časova godišnje

UVOD U SOCIOLOŠKE TEORIJE

1. Klasične građanske sociološke teorije
2. **Kont**-začetnik građanskog smjera u sociologiji
3. Neopozitivizam
4. Naturalistički smjer
5. Psihološke teorije
6. **Frojd** - nagonsko stvara društveno
(Struktura ličnosti i društva,
individualno se preobražava u društveno. Stvaranje
društvene pojave)
7. **Veber** - suština društvene pojave. Pojave sa značenjem
i njihovo razumijevanje
8. **Dirkem** - Kolektivna svijest-jezgro društvenog
9. Savremeni funkcionalizam
10. **Parsons** - Model harmoničnog društva
11. Formalno sociološke teorije
12. **Ziml** - sociologija-geometrija društva
13. **Vize** - Društvo kao spajanje i razdvajanje pojedinaca
14. **Tenis** – zajednica i društvo

STRUKTURA I ORGANIZACIJA DRUŠTVA

15. Pojam društvene strukture
16. Elementi društvene strukture
17. Društveno raslojavanje
18. Naselja - projekcija društva u prostoru
19. Društvene ustanove i organizacije-temelji društvenog poredka

PROMJENE I RAZVOJ DRUŠTVA

20. Promjene su stalne, a razvoj i napredak nisu
21. Društvena pokretljivost, promjene unutar strukture

22. Društveni razvoj: pojam, činioci i pokazatelji
23. Protivurječnosti razvoja i pitanja društvenog napretka
24. Razvojne perspektive savremenih društava

KULTURA I DRUŠTVO

25. Kultura i civilizacija
26. Čovjek –stvaralac kulture
27. Simbolički karakter kulture
28. Pojam simbola
29. Pojam civilizacije
30. Kulturna cjelina, tipovi i elementi kulture
31. Kultura i potkultura
32. Jezik kao sredstvo komunikacije i govora
33. Znak i simbol
34. Standardni jezik, dijalekti i žargonski jezik
35. Masovna kultura i potkultura
36. Kič i šund
37. Potkultura i protivkultura
38. Kultura i ličnost
39. Pojam tradicije i socijalizacije
40. Proces socijalizacije ličnosti
41. Konformizam i stvaralaštvo

RELIGIJA

42. Religija i magija-sličnosti i razlike
43. Obred ritual i kult
44. Principi magijskog rituala
45. Tabu i totem, totemizam i fetišizam
46. Naturizam i animizam
47. Obred žrtvovanja
48. Pojam mita, njegov nastanak i razvoj
50. Odnos između mita i filozofije, poezije, herojske priče, bajke i basne
51. Monoteističke religije
52. Jevrejstvo
53. Kršćanstvo
54. Raskol u kršćanstvu-Katolička i pravoslavna crkva
55. Raskoli u katoličkoj crkvi
56. Budizam
57. Bramanizam i budizam
58. Grane budizma
59. Islam
60. Osnovi Kur'ana

61. Razlike između univerzalnih religija

PORODICA- ULOGA I DRUŠTVENE FUNKCIJE

- 62. Opći pogled na prirodu i funkciju porodice
- 63. Teorijske koncepcije o porodici
- 64. Tipovi porodice
- 65. Tipovi porodice u Bosni i Hercegovini
- 66. Porodica i etničke, nacionalne, regionalne i religijske strukture
- 66. Savremene društvene promjene i porodica
- 67. Porodica kao biosocijalna zajednica
- 68. Porodični odnosi
- 69. Položaj članova porodice i porodične uloge
- 70. Vrijednosni sistem kao elemenat porodičnog života
- 71. Porodica i ličnost
- 72. Činioci koji djeluju na proces socijalizacije
- 73. Dezintegracija ličnosti i porodica

DEMOKRATIJA-IZRAZ POLITIČKOG LEGITIMITETA GRAĐANA

- 74. Opće naznake o demokratiji.
- 75. Historija demokratije
- 76. Pravednost-osnova demokratije
- 77. Politika –sredstvo demokratije
- 78. Neposredne i predstavnička demokratija
- 79. Vladavina zakona
- 80. Izbori osnova legitimiranja vlasti
- 81. Društva u promjenama
- 82. Civilna društva
- 83. Novo demokratsko društvo –cilj promjena
- 84. Društveni pokreti, opći pristup
- 85. Vrste društvenih pokreta
- 86. Studentski pokreti
- 87. Feministički pokreti
- 88. Ekološki pokreti
- 89. Pokreti za razoružanje i antinuklearni pokreti
- 90. Društveni sukobi
- 91. Rat kao najteži oblik društvenog sukoba
- 92. Industrijski sukobi
- 93. Sindikat i kolektivni pregovori
- 94. Individualni i kolektivni sukobi

SOCIOLOGIJA RADA, ZAPOSLENOST I SIROMAŠTVO

- 95. Rad individualna i društvena pojava
- 96. Organizacija rada
- 97. Nezaposlenost i siromaštvo
- 98. Sociološka interpretacija sfere rada

PROBLEM PROSTORA SELO-GRAD

- 99. Čovjek u prostoru i vremenu
- 100. Društveni prostor.
- 101. Naselja -projekcija društva u prostoru
- 102. Čovjek i prostor –posljedica industrije
- 103. Urbanizacija –Moderni gradovi

DEVIJANTNOST I DRUŠTVO

- 104. Kolektivna ponašanja
- 105. Devijantno ponašanje i moć

U okviru svakog poglavlja nastavnik ima slobodu da koristeći praktičan rad obradi bilo koju od tema.

Upute za izradu seminarskog rada

Seminarski rad je empirijski kao i teorijski. To je učenikov individualni i samostalni rad. Tema rada mora biti sociološka.

Teme rada predlažu PZ, mentor u školi, a bira je učenik u dogovoru sa mentorom. Pri izboru teme moraju biti ispunjeni sljedeći uslovi:

- tema mora biti u skladu s ciljem maturalnog ispitnog kataloga
- mora biti data mogućnost upotrebe jednostavnih metoda i tehnika, koje su određeni ciljem maturalnog ispitnog kataloga
- mora biti data mogućnost pristupa literaturi .

Opseg rada je 15-25 strana bez priloga.

Učenik prijavljuje temu i seminarski rad u skladu s Pravilima za izradu seminarskog rad, koje je pripremila kantonalna maturalna komisija. Rok za predaju seminarskog rada određen je maturskim kalendarom.

Dijelovi rada

TEORIJSKI DIO

Teorijski dio sadrži sljedeće dijelove

- 1. naslov
- 2.sadržaj
- 3.uvod
- 4.razrada teme i rasprava
- 5.zaključak
- 6.navođenje literature.

SADRŽAJ

U sadržaju treba dati sve dijelove: poglavlja i druge elemente rada. Treba da budu označeni jednako, kako su u samom radu označeni (npr. s decimalnom klasifikacijom, ako je u radu upotrebljena). Pored naslova pojedinih dijelova mora biti navedena strana ma kojoj taj dio počinje.

UVOD

Uvod rada je predgovor koji predstavlja rad. To bi bio uvod u materijalu koja slijedi, najava toga o čemu će učenik raspravljati. Nužni dijelovi su predstavljeni kao: određenje istraživačkog cilja, problemi i hipoteze, pojašnjenje za izbor problema, kratko saopštenje o materiji rada (istaknuti, kako je proteklo prikupljanje literature), poteškoće pri njegovom izvođenju dileme, koje su pratile izradu.

RAZRADA TEME I RASPRAVA

To je najbitniji dio, srž rada ili rad u užem smislu riječi. Učenik daje dokumentiranu podlogu iz literature (navodi autore, godinu izdanja, označava izvore i strane iz koje je izvadio citat), obrađuje, analizira i kritički vrednuje navedene konstatacije.

Rasprava je podjeljena na posebna poglavlja koja su osnova cjeline. Učenik po vlastitom nahođenju povezuje u veće cjeline, koje se odnose na temetski sklop, ali su razdvojene na poglavlja. Svi ti dijelovi moraju biti primjereno imenovani s naslovima i podnaslovima. Učenik ih također označava slovima ili brojevima (kako bi rad bio pregledan).

ZAKLJUČCI

Ovaj dio obuhvata sažetak i zaključne misli. Sažetak ili rezime je zbijena sadržina rada. Učenik ukratko sažima bitna pitanja, koja je postavio, te oblikuje odgovarajuće zaključke. Ukazuje na moguće manjkavosti, predlaže poboljšanja i daje ocjenu upotrebne vrijednosti cijelog zadatka.

LITERATURA

Upute za citiranje i navođenje literature su date u poglavlju “ Citiranje i spisak literature “

PRILOZI

Na kraju kao poseban dio rada dati su prilozi, npr. dokazano gradivo....

EMPIRIJSKI RAD

Empirijski rad sadrži sljedeće dijelove:

1. naslov
2. sadržaj
3. teorijski uvod
4. cilj i problemi rada
5. hipoteze
6. metode
7. rezultati i interpretacija
8. zaključci
9. navođenje literature.

U pogledu naslova rada, pisanja sadržaja i oblikovanja zaključaka, koji su navedeni u teorijskom radu, preostali sastavni dijelovi empirijskog rada su sljedeći:

Teorijski uvod

U ovom dijelu učenik predstavlja i kritički vrednuje informacije o istraživanom problemu koje je našao u literaturi. Upotrijebljena literatura na kraju vezana je za problem i izvedbu rada.

Određivanje cilja i problema rada

Cilj i problem treba kratko predstaviti i obrazložiti razloge za njegov izbor, povezati ga s informacijama koje možemo naći u literaturi i koje su date u teorijskom uvodu.

Hipoteze

Učenik mogućim odgovorima na pitanja, koje je u radu postavio, oblikuje glavne ili alternativne hipoteze. Pri odlučivanju za jednu ili drugu vrstu hipoteze uopćava spoznaje o proučavanom problemu iz literature ili mogućeg vlastitog iskustva.

Metode

Poglavlje obuhvata: uzorak istraživanja, mjerne instrumente, sakupljanje podataka i statističku obradu. Taj dio je označen odgovarajućim podnaslovima.

Rezultati

Dobiveni rezultati moraju biti uređeni i predstavljeni tako da su vidljivi odnosi među njima.

Interpretacija

Interpretacija istraživačkih rezultata podrazumijeva objašnjenje odnosa među njima te ih povezuje s ciljem ispitivanja i širim spoznajama iz literature.

Literatura

Upute za citiranje i navođenje literature date su u poglavlju "Citiranje i popis literature".

Citiranje i navođenje literature

Citiranje literature sadrži navođenje autora, godine izdanja, naslov izvora, mjesto štampanja. Učenik navodi literaturu po abecednom razvrstavanju autora.

Pomoć mentora profesora

Profesor mentor vodi i pomaže učeniku tako da pribavlja mjerila za ocjenjivanje seminarskog rada. Njegova uloga je:

- vođenje učenika u izboru i određivanju problema za rad
- savjetuje pri nalaženju odgovarajućih izvora
- predlaže odgovarajuće moguće tehnike
- spremanje učenika za samostalnu izradu rada

Ako profesor mentor misli da učenik nije sam izradio maturalni rad, postupa u skladu sa pravilima za izradu maturalnog, seminarskog rada kojeg je donijela Kantonalna maturalna komisija.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

Nastavu sociologije mogu izvoditi nastavnici koji su završili fakultet političkih nauka, odsjek za sociologiju ili filozofski fakultet, odsjek ili dvopredmetna grupa za sociologiju i filozofiju ili dvopredmetna grupa za filozofiju i sociologiju ili pedagoški ili nastavnički fakultet, odsjek ili grupa sociologije.